

Egey Emese

Zempléni filmhíradók 1924–1942 között

A filmhíradóról általában

A hazai filmhíradó-készítés jelentős múltra tekinthet vissza: a filmhíradók őse a Sziklai testvérek és a francia Lumière gyár közös, a millenniumi ünnepségekről forgatott filmje.¹ Az első fennmaradt híradóemlék II. Rákóczi Ferenc kassai újrateremtése, Körmeny Ékes Lajos tudósítása 1906-ból.² Eleinte csak néhány filmvállalat, majd 1920 és 1930 között már mintegy ötvenöt filmes cég készített ún. tényfilmeket, azaz híradót, riportot, dokumentum-, illetve tudományos és oktatófilmet. A legtöbb ilyen filmet a Concordia, a Kino Riport, a Corvin Filmgyár, majd a Magyar Film Iroda (a továbbiakban MFI) forgatta.

A Magyar Film Irodát Kozma Miklós³ az MTI alvállalkozásaként 1924-ben szervezte meg. A Fővárosi Cégbíróság bejegyzésében a következő olvasható a vállalat feladatairól, létrehozásának okairól: „A vállalat tárgya: a magyar tárgyú propaganda filmhírszolgálat belföldön, kisebb filmfelvételek kikészítése, azok kidolgozása, értékesítése, nyers- és készfilmek vétele és eladása és a mozgóképekkel kapcsolatos mindennemű hirdetési üzlet lebonyolítása.”⁴

Kozma Miklós utasítása 1926. március 8-tól, a Híradó 108. számától a játékfilmek előtt kötelezővé tette a híradó vetítését.⁵ Az MFI a részben saját, részben külföldi anyagból összevágott híradóit önköltségi áron adta el a moziknak.⁶ A műfaj népszerűsítésére később külön mozik nyíltak a fővárosban: a Híradó Mozi és a Belvárosi Híradó Filmszínház. A filmhíradó a 398. számtól, 1931. október 8-tól az ún. Tobis-Klang rendszerű berendezés munkába állításával hangosfilmmé vált.⁷

Az MFI híradóinak kedvelt témái voltak az ünnepélyes események, az országzászló- és első világháborús hősi emlékműavatások, a gyöngyösbokrétás ünnepek, a vitéz- és leventeavatások, a különféle árumintavásárok, a gazdasági eredmények és találmányok bemutatása, politikusok szerepeltetése magánemberként vadászaton, családi körben, a revíziós gyűlések, az egyházi hírek és ünnepek, a kiemelkedő kulturális, és nem utolsósorban a sportesemények. A filmet ekkor már propagandaeszköznek is tartották, így érthető, hogy a híradók felvezető képsora ebben az időben a történelmi Magyarország térképére, mint háttérre kirajzolódó, darabjaiból összeálló csonka ország, majd a forgó földgömb előtt elhaladó MFI betűk. A bécsi döntések után a visszacsatolt részekkel egészült ki az ország térképe. Az első vizsgált híradók aláfestő zenéje a Szózat, a későbbieké a Rákóczi-induló volt.

Molnár István szerint ezek a korai filmhíradók statikus, fényképszerű beállítássaikkal inkább „híreket és tudósításokat mozgófényképekkel közlő újságok”⁸, mint a mai értelemben vett riportfilmek. Mindenesetre e tényfilmek készítői

között már számos neves operatőr nevét föllelhetjük (Balogh Rudolf, Escher Károly, Zsitkovszky Béla).

A vizsgált időszak zempléni vonatkozású filmhíradói⁹

1. *Zemplén megyei leventeavatás Sátoraljaújhelyben.*¹⁰ Ennek az első, még természetesen némafilmnek a címe: „Zemplénmegyei [!] leventék felavatási ünnepe S. A.Újhelyen”. A rövid filmbejátszásban a zászlók alatt bevonuló résztvevőket, az általuk bemutatott tornagyakorlatokat, céllövészetet – minden egyes találattal Csonka-Magyarországot kiegészítő céltáblán – és „nemzeti táncz” képsorait látja a néző.

Az eseményről részletes beszámolót olvashatunk a *Zemplén* című hetilapban.¹¹ Az 1924. augusztus 20-án a dohánygyári sportpályán tartott ünnepségen 850 helyi iparos- és kereskedőtanonc, illetve a környék falvaiból származó leventét avattak fel. A rendezvény az újság szerint megmozgatta az egész vármegyét, hiszen mintegy tízezres tömeget vonzott és megyei, városi és egyházi vezetők (id. Thuránszky László főispán, Bernáth Aladár alispán, Mizsák József vármegyei főjegyző, Orbán Kálmán polgármester, Payer Ferenc püspöki helynök, Göndöcz István ref. lelkipásztor stb.) részvételével folyt le. A beszámoló név szerint sorolja fel minden közreműködő és rendező nevét, így azt is megtudjuk, a tíz említett településen ki volt a csapatvezető jegyző vagy tanító, ki tanította be a szabadgyakorlatokat, a különféle sportágak bemutatóit, a tűzoltó bemutatót, kik adták elő a hazafias szavakat és elhangzott dalokat. Az avatás és fogadalmótétel Bernáth Aladár alispán, a megyei Testnevelési Bizottság elnöke előtt történt.

Az ünnepély bevétele közel húszmillió korona volt, amelyre a szervezők igen büszkék voltak – áll a korabeli tudósításban.

2. *Az ország II. Rákóczi Ferenc 250. születésnapját ünnepli.*¹² Az 1926-os filmrészlet elsősorban képek, festmények bemutatásával idézi fel a fejedelem életének színhelyeit, ünnepi tudósításaival a megemlékezések hivatalos állami jellegét emeli ki, egyébként meglehetősen unalmas és egyhangú.

Az „1676. március 27-én született II. Rákóczi Ferenc a borsi Rákóczi kastélyban” felirathoz előbb teljes alakos festményt, valamint a borsi kastélyról készült festményt, majd Sarolta Amália hessen-rheinfelsi hercegnőnek, a fejedelem feleségének portréját vágták be. Ezt követi I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona, „Munkács várának hősi védelmezője” képmása, majd az akkor még csak tervben létező lovas szobor, Vastagh György¹³ szobrász alkotásának bemutatása. A filmhíradó további részei is sematikusak, felsorolásszerűek. Regécéről, a neuhausi jezsuita rendházzól, Bercsényi Miklósról és nejeről metszeteket és festményeket láthatunk, miközben a következő feliratokat olvassuk: „Regécz vára. Rákóczi gyermekora egy részét itt töltötte. Neuhaus – II. Rákóczi Ferenc neveltetésének színhelye. Gr. Bercsényi Miklós – Rákóczi legjobb barátja és tábornoka. Gr. Bercsényi Miklósné Csáky Krisztina.” Később Késmárk tűnik fel, valaki tárogatózik.

A filmhíradó második fele a fővárosi ünnepségekről tudósít, a képeket az alábbi feliratok magyarázzák: „Istentisztelet a koronázó Mátyás templomban

Rákóczi születésnapjának emlékére. A kormányzó úr őfőméltóságának érkezése. Imához! [kürtszó és díszszázad látszik] A notabilitások távoznak az ünnepi miséről. Ünnepségek a Vigadóban. S. Fáy Szeréna, a Nemzeti Színház örökös tagja az ünnepélyen „Rákócziné” költeményt szavalta. A vármegyék kiküldöttei. Társadalmi egyesületek. Rákóczi emléktemplom Budán. [?] A kassai székesegyház Rákóczi hamvainak nyughelye.”

3. *Mikóháza 30 éve tisztségében lévő bíróját ünnepli.*¹⁴ A híradó címe: Mikóháza. Feliratai: „Mikóháza községben harminc éve viseli Benyó János a bírói tiszteletet. Az ünnepeltet feldiszi a Kormányzó érdemkeresztjével s Görgy István országgyűlési képviselő bírói díszbotot nyújt át neki.” A képeken a mosolygós, nagybajuszú bíró harmadmagával érkezik, Görgy köszönti, kitünteti, a háttérben az ünneplő falusiak, kislány virágcsokorral, majd szabadgyakorlatot bemutató gyerekek láthatók.

A *Zemplén* című hetilap cikke elmondja, hogy Benyó János akkor már negyven [!] éve volt községi bíró és bár a megye újraválasztását formai okokból semmisnek nyilvánította, az újbóli szavazás, a képviselőtestület egyhangú döntésével ismét őt erősítette meg a bírói székben. Így ő volt az ország leghosszabb ideje szolgáló községi bírójára.¹⁵

4. *Szüret Hegyalján.*¹⁶ Ez a híradó teljes egészében, mintegy tizenhét percben a hegyaljai szüretet mutatja be. Ugyan még némafilm, de érdekessége, hogy színes. Ezek a feliratok tájékoztatják a nézőt: „Szüret a Hegyalján. A borok királya, a királyok bora, a folyóarany termőhelye a tokaji hegyvidék, ahol a furmint és hárslevelű szőlőt rendszeresen csak igen későn, október hó végén – gyakran ha már a hó is leesett – kezdik szüretelni. A tokaji nektár karakterét az éghajlat és a vulkanikus talaj adja meg.” Ekkor indul maga a film. „Az Erzsébet Tisza-híd Tokajnál.” Alig ismer rá a mai néző a helyre, ez még a régi Tisza-híd,¹⁷ ráadásul környékét is dús növényzet fedi. Következik a szőlő-borított „tokaji Kopaszhegy” „Szüret a tarcali állami 'Hét Szőlő'-ben.” „Nagytermésű tőkék” – olvassuk, miközben egy kislány óriás fűtöt emel fel. „Szemenként szüretelik a kis bádogedényekbe a megaszalódott mazsolaszerű szemeket. Ebből készül a világhíres aszabor.” „A leszüretelt szőlőt lebogyózzák és összezúzzák.” – vezeti fel a következő képsorokat a szöveg, miközben nagy kádakba darálják a termést. „A szüretelőkből ebédje.” „Az összezúzott szőlőt lajtokban szállítják a préházba.”, ill. „II. Rákóczi Ferenc 'szüretelő háza'.” következik. Ezek után olvassuk „A préskosarak megtöltése.” „A tarcali pincék.” „Az utolsó lajtot ünneplőbe öltözött szüretelőkből kísérik le a hegyről.” „Régi szokás szerint szőlőkoszorút nyujtanak át a gazdának.” Végezetül „Az áldomás.” – önmagukért beszélő magyarázatok kísérik a képeket.

5. *Károlyi–Windischgraetz esküvő a sárospataki várban.*¹⁸ A nevezetes esküvő képsorai föltehetőleg teljesen megsemmisültek. A híradó kérdéses tekercse ugyan megvan, de az OSZK tájékoztatása szerint ez a részlet hiányzik róla. Így

a katalógusra és a korabeli sajtóra támaszkodhatunk a kézfogó leírásakor.

A katalógusban ezt olvassuk: „A Rákócziak sárospataki ősi kastélyában tartotta esküvőjét Károlyi István gróf Windischgraetz Mária Magdolna hercegnővel.”¹⁹ A képsorok leírása: „kastélyépület; koszorúslányok; virágszőnyeget hintó gyermekek; templomból kijövő főúri násznép.”

Károlyi István és Windischgraetz Mária Magdolna 1930. július 8-án tartotta esküvőjét a pataki várban. A fejedelmi pompával, a régi szokások szerint megtartott menyegzőről a vasárnaponként megjelent *Sárospatak* című lap részletes beszámolót közölt.²⁰ A tudósító figyelmét egyetlen részlet sem kerülte el: a jelentősebb családok, vendégek nevének felsorolásától, a ruhák és díszruhák leírásán át – a vőlegény vörös bársony díszmagyarban és farkaskacagányban, a menyasszony a fővárosi Sziget utcai ipariskola növendékei által varrott ruhában jelent meg – a díszítésig, a szertartás menetéig, a köszöntők ismertetéséig mindenről értesülünk. A vár „piros-fehér-zöld bengáli fényben tündökölt”, lampionok lógtak a kertben, két cigányprímás játszott kuruc [!] nótákat. Nagy feltűnést kelthetett ez a már-már színpadias és szándékoltan magyar külsőségek közt megtartott kézfogó, hiszen 1930-at írtunk. Mindazonáltal a lap is említésre méltónak tartotta megemlékezni a násznagynak, gróf Andrassy Gézának a köszöntőjéről, amelyben az ifjú pár elé a nagy elődöket és ősöket, a kollégiumalapító Lorántffy Zsuzsannát, az 1848-49-es szabadságharcban katonai érdemeket szerzett Károlyiakat, a Hangya Szövetkezet helyi alapítóját – szintén egy Károlyit – állította példaképül.

6-7. *Országzászló avatása: Sátoraljaújhely.*²¹ Az 1934 nyarán rendezett Hegyaljai Hét eseményein dr. leveldi Kozma György főispán közbenjárására az MFI filmet forgatott.

„Tokaji Hét” a Hegyalján – olvassuk a híradórészlet címét. „A Tokaji Hét kiemelkedő mezőgazdasági eseménye volt a hegyaljai gazdák állatkiállítás és szántóversenye Sátoraljaújhelyen.” – tájékoztat a felirat, miközben karámokat, feldíszített állatokat, többnyire szürke marhákat, majd az ekét szinte futva tartó versenyzőket látjuk. Háttérben a még beépítetlen újhelyi hegyek.

A *Zemplén* című lap²² szerint a Filmiroda megörökítette még a borkiállítást, a bokrétaünnepet, valamint báró Waldbott Frigyesné²³ mintaszerű baromfitelepét, de ezeket a részeket valószínűleg kivágták a híradóból vagy utóbb megsemmisültek.

A Hegyaljai Hét rendezvénysorozatának legkiemelkedőbb eseménye az eredetileg a belvárosba tervezett, végül a Szár-hegyen felállított országzászló 1934. július 1-i avatása volt.²⁴ A hatméteres kőpiramisból kimagasló tíz méteres póznán lengedező jókora, 5x2 méteres zászló a határ túlsó oldaláról is jól látható volt, ezért is került inkább a város fölé. Az ünnepség külön érdekessége, hogy ez volt a századik országzászló avatás, melyet a városi és megyei vezetőkön kívül Boda Károly, az első országzászlót állító város, Nagykanizsa küldötte is megtisztelt jelenlétével. A szakadó eső ellenére tömegek hallgatták Orbán Kálmán polgármester, Kozma György fő- és Bernáth Aladár alispán, Görgey

István országgyűlési képviselő beszédeit, a különféle társadalmi szervezetek képviselőinek köszöntőit, a szabadtéri szentmisét, melyet Szepesi Bódog²⁵ piarista tanár mutatott be.

A zenei aláfestéssel kísért híradó „Az országzászló mozgalom jubileuma” felirattal indul. „A Trianon igazságtalanságát hirdető országzászló mozgalom, a 99. kispesti országzászló után, Sátoraljaújhelyen avatta fel a 100-ik országzászlót.” Az ünnepségre érkező városi, megyei urak jelenlétében a Turul szobornál zászlófelvonással, majd katonai díszszemlével kezdődött az ünnepség. Ezután a várost látjuk a hegyek felől, majd a Himnusz hangjai kísérik a zászlóavatást. Az eső ellenére összegyűlt tömegben cserkészeket, városiakat, díszvendégeket mutat a kamera.

A híradófilm kimondott szándéka volt megismertetni az ország mozilátogató közönségét a kettészakított város életével.

8-9. *Szüret Tokajban.*²⁶ Ez a bejátszás az „Ötvenezer szüreti vendég vidám hangulata közben nyitották meg a szőlő és bor ünnepét Hegyalján” felirattal kezdődik. Tokaj főutcáján hömpölygő tömeget, majd pár szüreti képet látunk. A második részben cigánybanda húzza a színpadon táncolók talpa alá a muzsikát. „A Hegyalján megtartott szüreti hét alkalmából táncmulatságot rendeztek Tokajban.” – olvassuk.

10. *Májusfaállítás Cigándon.*²⁷ A „Májusjárás Cigándon” feliratú film díszbe öltözött falusiakat mutat, de a felvétel minősége rossz, tele sötét folttal. „A magyar falu fehérnépe kedves ősi szokás szerint minden tavasszal feldíszített 'májusfákkal' vonul végig a falu ünneplő utcáin.”

11. *II. Rákóczi Ferenc szobrának leleplezése Sárospatakon, Enyedy Andor beszél.*²⁸ Sajnos ez a filmtekercs kutatásaim idején valahol kallódott, így ismét az írott dokumentumok tájékoztatnak bennünket.

A fejedelem halálának kétszázadik évfordulóját országsszerte megemlékezések kísérték. Sárospataknak joga és dolga is Rákóczi Ferencről megemlékezni, neki közadakozásból szobrot állítani, szellemiségét őrizni, írta M. E. monogrammal valószínűleg Mátyás Ernő teológiai tanár 1935 nyarán.²⁹ A szoborra adakoztak magánszemélyek, egyházközségek, az egyházmegye, a Rákóczi Szövetség is. Ismert, hogy a pataki főiskola a jubileum évében kiállítást rendezett a Rákóczi-relikviákból. Horváth Géza szobrászművész alkotásának leleplezésére a Református Kollégiummal szemközt 1935. október 6-án került sor. Ugyanekkor leplezték le az Iskolakert bejáratának másik oldalán az I. világháborús emlékművet, a Hó-sők szobrát, amely Medgyessy Ferenc alkotása.³⁰ Az énekszámok és szavaltatok után Novák Sándor közigazgató szól a Rákóczi-szobor létrejöttének körülményeiről, az avatóbeszédet „Az élő fejedelem” címmel Enyedy Andor³¹, akkori egyházkerületi főjegyző tartotta. A hősi halált halt 183 katona emlékművének avató beszédét Újváry Dezső, a szoborbizottság elnöke mondta, majd József fő-herceg szavai következtek. Végül Csajka Endre

városi főbíró vette át a szobrot és osztott sebesülési és rokkantsági jelvényeket a túlélőknek. Az ünnepséget koszorúzás, a Himnusz, este pedig Fáy István főispán szavaival megnyitott bankett zárta a Mudrányban.

A katalógus ismertető szövege a következő: „Enyedy Andor beszéde alatt felemelő ünnep keretében leplezték le a nagy magyar szabadsághős szobrát Sárospatakon.” A képsorok leírása alapján városképeket, magát a szoborleplezést, a beszéd egy részletét és a szobor megkoszorúzását vették föl.

Enyedy Andor köszöntőjéből érdemes néhány gondolatot kiemelni, mert a filmhíradó ezt nagy valószínűséggel terjedelmi okok miatt nem tehette meg. Mindenekelőtt arról beszélt, hogy a nehéz időkben sokak fejében megfordulhatott a kérdés, miért éppen szoborra költenek, miért kell, hogy a fejedelem itt legyen a városban? Azért mert ő az elszántságnak, az együttérzésnek, a felekezeti korlátok közüli kiemelkedésnek, a hazaszeretnek, az egyéni és közösségi sors vállalásának mintaképe – adott választ a szónok. Amiként a Krisztusra pazarolt olaj is nagyobb áldást, nagyobb szeretetet, megtérést hozott, úgy ez a szobor is „lelket erősít, öntudatot erősít, sebeket gyógyít.”³²

12. *Sárospataki csengőbúcsú.*³³ A „Ballag már...” kezdő felirat épp Patakon nem túl szerencsés, a helyi csengőbúcsú elnevezés és a saját, hagyományos dalok éneklésének szokása miatt.

Az *Értesítő* említi, hogy az 1937. május 13-i csengőbúcsút megörökítette az MFI.³⁴ „A sárospataki gimnázium végzett növendékei az intézet évszázados szokásai szerint búcsúztak iskolájuktól.” A plebejüst mutatják a kisharangnál, majd nyílik a Kollégium nagykapuja és párosával az Iskolakertbe vonulnak a diákok. A részlet igen rövid, mindössze néhány kép.

13. *Thormay Géza államtitkár megnyitja Károlyi István szállóvá alakított füzérradványi kastélyát.*³⁵ Sajnos ez a szalag is hiányzik az adattárakból. Az összeírás szerint a film megsemmisült, magát a pár soros filmleírást is az ún. cenzúralapról tudták csak lemásolni. Annyi mindenesetre elmondható, hogy a füzérradványi kastély utolsó fénykorában az ország egyik legtekintélyesebb reneszánsz és neoreneszánsz bútor- és műtárgy gyűjteményét őrizte. A kastély első írásos említése egy 1626-ban kelt végrendelet; az épületnek az idők során számos gazdája volt és több átépítésen esett át. A vizsgált időszakban tulajdonosa a már említett házaspár, gr. Károlyi István és hg. Windischgraetz Mária Magdolna volt. Az ő idejükben „1938 és 1945 között, majd 1948-ig a kastélyban a lillafüredi Palota szállóhoz hasonló színvonalú kastélyszálloda működött.”³⁶ „A szállodai korszakban 1938 és 1948 között a földszinti királyi lakosztályt, mint múzeumot és a folyosóvégi családfői dolgozószobát, mint ebédlőt tartották meg saját használatra. Az emeleti királynéi lakosztály magas rangú vendégeket, közöttük a kor-mányzót vagy nászutas párokat fogadott. A földszint nagy sarokszobája a hotel könyvtára lett.”³⁷

A katalóguscím szerint a szállodai szárnyat Thormay Géza államtitkár avatta fel. („Thormay Géza államtitkár nyitotta meg Károlyi István gróf szállóvá alakított festői radványi kastélyát.”)

14. *Vissza a hazához, Sátoraljaújhely kisállomás, Ronyva-part, bevonulás.*³⁸ Az 1938. őszi, az ún. első bécsi döntésen alapuló visszacsatolásokat megörökítő képsorokon az újhelyi eseményeknek is tanúi lehetünk. Az operatőr a hegyek felől filmezi a várost, majd a kisállomást látjuk. „Sátoraljaújhely. Virágesőben vették át csapataink a várostól elszakított kisállomást és környékét. Sátoraljaújhely lakossága átkel a Trianonban hajózható folyóvá előléptetett Ronyva-patakon.” – halljuk a kommentátort, majd éljenző tömeg, „Éljen a magyar hadsereg!”, „Vissza!” kiáltások hangzanak. A kisállomásra visszakerül a magyar zászló és a magyar felirat. A következő snitt már Ipolyságban készült.

A *Sárospataki Református Lapok* így örökítette meg a szomszéd város nagy napját: „Lobogó lelkesedéssel vonult be sárospataki teológiai akadémiánk egész ifjúsága Vályi József főiskolai szénior vezetése alatt S.újhelybe október hó 11-én, hogy szemtanúja legyen S.újhely örömujjongói közt annak a percnak, amelyen magyar katonáink lába ismét rálép a visszacsatolt magyar földre. Testületileg felvonult diákjaink azután a volt cseh állomás egész környékét megtekintették. Megjelenésük város-szerte kedves és rokonszenves feltűnést keltett.”³⁹

15. *1918–1938. Felvidéki visszacsatolások, bevonulás.*⁴⁰ Ez a filmhíradó szorosan kapcsolódik az előzőhöz. Itt ugyan egy kivétellel nem zempléni településeket látunk, de ezek a képsorok mindenképpen ide kíváncsoznak. Medve, Párkány, Komárom, Érsekújvár, Kőhidgyarmat, Rozsnyó, Fülek és Királyhelmece a helyszínek. „Húszévi szenvedés után a visszacsatolt Felvidék örömmámorban fogadta a bevonuló magyar katonákat.” – hangzik. Külön figyelmet érdemelnek a Kassa visszakerüléséről forgatott képek: „Magyarország kormányzója kegyelettel hódolt II. Rákóczi Ferenc emlékének Kassán.” Horthy fehér lovon vonul be, útjában virágszőnyeg és éljenző tömeg, Esterházy János⁴¹ köszönti és beszél, majd a kormányzó emelkedik szólásra, néhány mondatot szlovákul is elmond, amelyekben kulturális autonómiát ígér. A sokaság fölött repülők húznak el.

Ezt a filmhíradót sem említhetjük sárospataki vonatkozások nélkül. A város és a Kollégium Kassa városának visszatértekor országzászlót adományozott, amelyre ráhímezték a két város és a Rákócziak címerét, a magyar címet, valamint a *Cum Deo pro Patria* feliratot. Mivel azonban a zászló elkészítése időigényes volt, a bevonuló csapatokkal egyszerre érkezett diákok ideiglenes zászlót vittek magukkal. Ugyanekkor kenyérgyűjtési akciót indított a diákság, a katonák nyomában legátusok, regősök járták a visszakerült falvakat.⁴²

16. *Ballagás Sárospatakon.*⁴³ Sárospatak látképe a Bodrog felől, majd a Kollégium nagykapuja, az Iskolakert, a vár következik, a párosával hosszú sorokban vonuló végzősökkel. Néhány képet valószínűleg a Vörös-toronyból filmeztek, bár a katalógus légi felvételt említ. A rövid híradórészlet szövege: „A Sárospataki Kollégium végzett növendékei ősi hagyományok szerint búcsúztak el iskolájuktól.” (Ismét a híradók oly közkedvelt megfogalmazása.)

Az *Értesítő* alapján azt is tudjuk, hogy az 1942. május 7-i csengőbúcsút Palumb Gyula⁴⁴ vezetésével közvetítette a kassai rádió is.⁴⁵

Összegzésként elmondhatjuk, hogy bár több, a térség életében kiemelkedő eseményt vagy különlegességet őriztek meg ezek a filmszalagok az utókor számára, az MFI nem küldött forgatócsoportot minden jelentős zempléni alkalomra. Így pl. nem örökítette meg a híradó a pataki kollégium 1931. őszi, a 400. éves fennállást köszöntő jubileumi ünnepeit, holott a kormányzón kívül számos miniszter, államtitkár és közéleti személyiség látogatott akkor Sárospatakra. Ugyanakkor a fennmaradt filmhíradók töredékességük, rövidségük ellenére is egyedülállóak és fontos kiegészítők az egykori írott forrásoknak. Érdemes lenne átmásoltatni őket valamely térségi vagy megyei közgyűjtemény számára, hogy itt is kutathatók, bemutathatók legyenek.

Jegyzetek

¹ *Új filmlexikon*, főszerkesztő: Ábel Péter, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973. II. köt. 91–92.o.

² Kovács Ferenc: *A magyar filmművészet 1896–1931 közötti történetének néhány kérdéséről, különös tekintettel a híradó- és riportfilmekre* (Részletek az „Adalékok a magyar filmművészet 1896–1956 közötti történetéhez” c. kéziratból; Magyar Nemzeti Filmarchívum (a továbbiakban MNFA) könyvtára, kézirat, 9.o.

³ Kozma Miklós (1884–1941) katonatiszt, politikus, az MTI és a Magyar Rádió Rt. vezetője, a Magyar Film Iroda alapítója, a Gömbös- és a Darányi-kormányban két évig belügyminiszter, 1940 őszétől Kárpátalja kormányzói biztosa.

⁴ Kovács Ferenc: i.m.5.o.

⁵ Molnár István: *A magyar tényfilmek (rövid némafilmek) története 1920–1930*, Budapest, 1972–1974, MNFA, kézirat, 16.o.

⁶ Ormos Mária: *Egy magyar médiavezér. Kozma Miklós. Pokoljárás a médiában és a politikában 1919–1941*, PolgArt Kiadó, Budapest, 2000. I. köt. 296.o.

⁷ Ez a jelzés a filmhíradókon és a MNFA katalógusában is szerepel.

⁸ Molnár István: i.m.26.o.

⁹ A következő felsorolásban a híradók száma után olykor két szám található. Ennek oka, hogy az eredeti archív anyagok egy része megsemmisült, így a filmhíradók most is megtekinthető részleteinek tényleges sorszama az első szám, amely azt jelzi, hogy a szóban forgó bejátszás hányadik tudósítás ma az adott híradón belül, míg a zárójeles szám magán a filmen feltüntetett eredeti sorszám, ha van ilyen. A MNFA-ban őrzött felvételek átjátszása, korszerű technikával történő felújítása napjainkban is folyik. A videóra átmentett híradókat az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) Történeti Interjúk Tára is megkapja, így a kutatás és a megőrzés mindkét intézményben egyformán biztosított, noha az előbbiben piaci áron, szolgáltatásként rendelhetjük meg egy-egy híradó megtekintését, az OSZK anyaga pedig még nem teljes. A különféle mutatók és katalógusok átnézésekor a megnevezett közel két évtizedből tizenhat Zemplénben forgatott híradót vagy jelzetét, nyomát találtam meg. A lista feltételezhetően nem teljes, akadhatnak még más, nem filmhíradó felvételek a megyéről. Az eredeti katalóguscímeket, filmhíradó feliratokat és írásmódot megtartottam.

¹⁰ MFI 28/1/1924/VIII.

¹¹ *Hírek = Zemplén*, 1924. aug. 2., 2.o.; *Leventeavatás = Zemplén*, 1924. aug.23., 2.o.

¹² MFI 111/3/1926.

¹³ Ifj. Vastagh György (1868–1946) szobrászművész, említett szobrát Szeged városa rendelte 1912-ben.

¹⁴ MFI 172/3/1927/VII.

¹⁵ *Hírek = Zemplén*, 1934. ápr.22., 4.o.

¹⁶ MFI 196/1927/XI.

¹⁷ A kivételes szépségű háromöví, rácsos, Gerber-csuklós acélhid Totth Róbert tervei alapján 1896. november 18-ra épült meg a Resicai Vasműben készült acélból. 1919-ben a románok felrobbantották, de 1922-ben sikerült helyreállítani. 1944-ben a németek robbantották föl, ekkor olyan károsodást szenvedett, amelyet már nem lehetett kijavítani.

¹⁸ MFI 334/6/1930/VII.

¹⁹ gr. Károlyi István (1898–1967), hg. Windischgraetz Mária Magdolna (1911–?)

²⁰ *Fejedelmi pompával ment végbe Windischgrätz Magdolna hercegnő és Károlyi István gróf esküvője. Andrassy Géza gróf érdekes násznagyi köszöntője. Az esküvő után lóháton ment az ifju pár a kókapui kastélyba = Sárospatak*, XX. évf. 27-28. szám, 1930. júl.13., címloldal

²¹ MFI 542/2/1934 és 542/3/1934.

²² *Hegyaljai Hét filmen. Az MFI szenzációs felvételei az ünnepi hét kiemelkedő eseményeiről = Zemplén*, 1934. júl.8., 5.o.

²³ br. Waldbott Frigyesné sz. Habsburg-Lotharingiai Mária (1893–1962) tolcsvai nagybirtokos felesége; a családnak Sátoraljaújhely Főterén kúriájuk, külterületén tanyájuk volt.

²⁴ *A Hegyaljai Hét első napján leplezik le a saujhelyi országzászlót – Dr. Orbán Kálmán polgármester tárgyalásai Budapesten = Zemplén*, 1934. jún.3., 2.o.; *Országos érdeklődés kíséri az ujhelyi Hegyaljai Hetet = uo.* 1934 júl.8., 1.o.; *Hegyaljai Hét filmen = uo.* 5.o.

²⁵ Szepesi Bódog (1893–1940) piarista tanár, 1933–1939 között Sátoraljaújhelyben tanít, a Szár-hegyen 1936-ban épült, az országzászlóhoz fölvezető Magyar Kálvária egyik létrehozója.

²⁶ MFI 555/3 és 556/3/1934/X.

²⁷ MFI 588/4/1935/V.

²⁸ MFI 608/2/1935/X.

²⁹ M[átyás] E[rnő]: *A Rákóczi szoborért = Sárospataki Református Lapok*, 1935. 22. szám, jún.2., 125.o.

³⁰ Medgyessy Ferenc (1881–1958) szobrászművész, az 1920-as években számos világháborús emlékművet készített. *Kettős szoborleleplezés Sárospatakon = Sárospataki Református Lapok* 1935. 40. szám, okt.6. 228-229.o.

³¹ Enyedy Andor (1888–1966) református lelkész, 1932-től egyházkerületi főjegyző, 1942–1952 között püspök.

³² *Az élő fejedelem = Sárospataki Református Lapok* 1935. 40. szám, okt.6. 226-227.o.

³³ MFI 693/1/1937/VI.

³⁴ *A Sárospataki Református Főiskola évkönyve (Értesítője)* 1936/1937. LXXXI. évf., 28.o.

³⁵ MFI 742/2/1938/V.

³⁶ Bugár-Mészáros Károly: *Füzérradvány. Károlyi-kastély, Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára* 691. szám, TKM Egyesület, Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Műemlékek Állami Gondnoksága, 2001. 8.o.

³⁷ uo. 11.o.

³⁸ MFI 764/8 [9]/1938/X.

³⁹ *Hírek = Sárospataki Református Lapok* 1938. 41. szám, okt.16., 203.o.

⁴⁰ MFI 768/1 [2]/1938/XI.

⁴¹ Esterházy János (1901–1957) a két világháború közötti korszak legbefolyásosabb felvidéki magyar politikusa, csehszlovák parlamenti képviselő, a szlovákiai magyar párt vezetője.

⁴² *Sárospataki Református Lapok* 1938. 44. szám, nov.6., 219.o., 1938. 45. szám, nov. 13., 224.o.

⁴³ MFI 957/3/1942/VI.

⁴⁴ Palumbo Gyula (1912–2003) 1938–1952 között sárospataki gimnáziumi tanár.

⁴⁵ *Értesítő* 1941/1942. LXXXVI. évf., 140.o.